

УДК [159.9.07+331.461]:355/351.74

І. І. Приходько

А. А. Лиман

СПРИЙНЯТТЯ СИТУАЦІЙ РИЗИКУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО НИХ

Подано результати теоретичного та емпіричного досліджень сприйняття ситуацій ризику військовослужбовцями Національної гвардії України та їхньої психологічної готовності до таких ситуацій у загрозливих умовах. Проаналізовано сучасний стан дослідження психологічних аспектів ризику. Розкрито поняття “ризик”, “загроза”, “небезпека”, проведено аналіз їх відмінностей. Визначено особливості сприйняття ризику, загроз та стресових ситуацій військовослужбовцями Національної гвардії України. Виявлено чинники, що впливають на готовність особового складу до ризику.

Ключові слова: *ризик, загроза, небезпека, сприйняття ризику, психологічна готовність до ризику, військовослужбовці, Національна гвардія України.*

Постановка проблеми. Збільшення кількості екстремальних подій в Україні, включаючи війну, терористичні акти, техногенні аварії, зумовлює більш досконале вивчення питання безпеки особистості, сприйняття загроз, ризику та особливостей реагування на них в екстремальних умовах. Саме тому є актуальним питання пошуку ефективних шляхів розвитку та вдосконалення належного рівня професійних знань, умінь і навиків діяти в умовах ризику, відповідних функціональних, операціональних та особистісних якостей, достатнього рівня готовності до службово-бойової діяльності (СБД) в екстремальних умовах, що характеризуватиме військовослужбовця Національної гвардії України (НГУ) як професіонала.

Останнім часом широко розвиваються дослідження сприйняття ризику, ставлення до нього, прийняття, направленості, схильності та готовності до ризику, які, будучи частиною процедури керування ризиком, виділяються у самостійні напрямки у межах методології аналізу ризику.

З огляду на той факт, що саме військовослужбовці НГУ найбільш зазнають дії стрес-факторів і наражаються на ризик під час виконання службово-бойових завдань (СБЗ) у небезпечних умовах, виникає потреба докладніше розглянути особливості

сприйняття військовослужбовцями НГУ ситуацій ризику та готовності до них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасних дослідженнях вивченням надзвичайних ситуацій, загроз, аварій і катастроф, що характеризуються значними матеріальними, соціальними й екологічними наслідками, займаються чимало вчених (зокрема, Л. О. Александрова [1], І. В. Запоточний [2], О. В. Тімченко [3] та ін.).

У зв'язку зі збільшенням кількості випадків виникнення таких небезпечних ситуацій є актуальними питання безпеки та її складових, тому ці аспекти досить широко розглядалися науковцями у дослідженнях із загальнотеоретичних та різних прикладних психологічних проблем (В. П. Белов, [4], В. О. Лефтеров [5], І. І. Приходько [6], Г. О. Юхновець [7] та ін.).

Проблеми дії стресу на особистість в екстремальних умовах діяльності, аналіз сприйняття стрес-факторів, ризику, загрози або взагалі небезпечної ситуації в цілому, правильне, адекватне реагування на них людиною висвітлювали у своїх наукових працях Є. П. Ільїн [8], Р. Лазарус [9], Т. В. Корнілова [10], Ж. С. Костюк [11] та інші вчені.

Дослідження особливостей психічних станів саме військовослужбовців в особливих

та екстремальних умовах наразі поширюється як науковий напрям у сучасній військовій психологічній науці (Я. В. Мацегора, І. В. Воробйова, І. І. Приходько [12], О. А. Долгий [13], А. А. Дубяга [14] та інші науковці).

Питанням дослідження місця ризику, загрозливих ситуацій, невизначеності, готовності та схильності до ризику в професійній діяльності представників ризиконебезпечних професій (військовослужбовці Національної гвардії України, представники Національної поліції, Державної служби надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби та деякі інші) займалися І. І. Приходько, О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. В. Воробйова [12], О. М. Хлонь [15], О. М. Назарова [16], А. І. Петимко [17] Д. В. Колесов, В. О. Пономаренко, [18] та інші вчені.

Таким чином, проведений аналіз наукових досліджень засвідчив, що не вирішеними залишилися питання стосовно сприйняття військовослужбовцями ситуацій ризику під час виконання СБЗ та аспекти психологічної готовності до них.

Метою статті є визначення сприйняття військовослужбовцями Національної гвардії України ситуацій ризику та їхньої психологічної готовності до таких ситуацій.

Виклад основного матеріалу. Досить велика кількість негативних надзвичайних екстремальних ризикованих ситуацій різного походження істотно впливає на психологічний стан військовослужбовців. Водночас від них вимагається ефективно виконувати СБЗ в умовах невизначеності, підвищеної загрози для життя і здоров'я. Так, перед ними постають проблеми успішного подолання стресу, тривоги, напруженості в умовах ризику, розвитку здатності керувати своєю поведінкою, контролювати її у незвичних ситуаціях, необхідності миттєвих реакцій на небезпеку та прийняття швидких, але виважених рішень.

У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" ризик визначається як усвідомлена можливість небезпеки, що може виникнути внаслідок ухвалення рішень в умовах невизначеності та реалізації загрози. Загрозливий – який містить у собі загрозу, небезпеку, небезпечний [19]. У дослідженнях Н. А. Альшиної, по суті, йдеться про ризик як небезпеку [20]. Науковці А. І. Петимко та

В. Л. Зверев указують: "якщо немає загрози, то немає і ризику. Для того, щоб існував ризик, необхідна небезпека або, принаймні, небажаність можливого результату" [17].

Своєю чергою, Д. В. Колесов та В. О. Пономаренко вважають, що ризик завжди пов'язаний із загрозою і небезпекою [18]. У їхньому розумінні небезпека виступає певною ворожою силою або силою протидії намірам людини. Загроза визначається ними як реальність втрати конкретного змісту. Саме наявність небезпеки і визначеність загрози перетворюють будь-яку життєву ситуацію в ситуацію ризику. Ризик – це завжди протидія небезпеці і протистояння загрозі [18]. Дослідник О. М. Хлонь указує на ризик як специфічний вид небезпеки, проте вже, навпаки, роблячи наголос на тому, що ці поняття не можна ототожнювати: "категорії ризику та небезпеки відрізняються в юридичному, психологічному та загальному розумінні, про що свідчить низка розбіжностей між ними, серед яких такі: на відміну від небезпеки, ризик – це вибір, вільне волевиявлення; нерозривний зв'язок ризику з діями; ризик має суб'єктивні риси" [15]. На його думку, ризик – це обдуманий та вибраний варіант дій, при цьому, на відміну від небезпеки, ризику можуть бути притаманні позитивні елементи.

З погляду Ж. С. Костюка, "загроза є частиною ризику і конкретною формою небезпеки, яка виникає у разі негативного наслідку прийнятого рішення чи невинуватого ризику" [11].

На підставі розглянутих наукових результатів дослідження зазначеної проблеми вважаємо, що небезпека, як і загроза, є більш об'єктивними категоріями, що реально існують поза свідомістю людини і незалежно від її волі, а ризик – це категорія суб'єктивна, що вказує на залежний від людини вибір та далі наслідки, які необхідно передбачати та враховувати.

Ризикована діяльність завжди характеризується об'єктивністю (невизначеність ситуації) та суб'єктивністю (свідома дія навантаження). Суб'єктивна сторона ризику виражається в його психологічних аспектах і охоплює його суб'єктивну оцінку (у чому полягає ризик з точки зору суб'єкта і який його ступінь) та прийняття ризику (вибір суб'єктом дій з тим або іншим ступенем ризику). Суб'єктивна оцінка ризику вимагає, насамперед, відповідного рівня професійних

знань, їх відсутність або недостатність призводить до неадекватної оцінки ситуації.

Об'єктивна сторона ризику – мотиваційна. Вона визначається ступенем небезпеки (збитку, втрати) у випадку невдалого результату ризикованої дії і значимістю виграшу у разі вдалого результату, а також передбачуваними вдалими або невдалими результатами. Саме сприйняття ризику, базуючись на суб'єктивній оцінці об'єктивних умов, може по-різному впливати на процес прийняття рішення в ситуації невизначеності та готовності до ризикованої діяльності в цілому.

Для вивчення сприйняття військовослужбовцями НГУ ризику в своїй СБД та готовності до нього нами було

проведено емпіричне дослідження з використанням методу незакінчених речень відповідного змістовного наповнення. У ньому взяли участь військовослужбовці різних військових частин Національної гвардії України, зокрема: офіцери – 210 осіб; військовослужбовці військової служби за контрактом – 254 особи; військовослужбовці строкової служби – 292 особи, різного віку (20-48 років) та досвіду служби (1-23 роки).

Завдяки отриманим результатам виокремлено основні погляди на ризик, ризиковані ситуації, прийняття рішень у згаданих вище умовах та власне особливості готовності до ризику військовослужбовців НГУ. Ці дані наведено у таблиці.

Сприйняття ситуацій ризику військовослужбовцями НГУ

Варіанти відповідей	%
Я готовий до ризику, якщо	
Моє життя під загрозою	16
Життя моїх близьких та родичів у небезпеці	25
Від цього залежатиме життя іншої людини (не тільки знайомої)	19
На мене якимось сподіваються	19
Це загрожує певними проблемами, втратами в майбутньому	9
Для мене це є вигідно	12
Успіх діяльності в ризикованих умовах залежить від	
Особистісних якостей військовослужбовця	44
Виваженого прийняття рішень командирами	13
Підтримки товаришів	6
Виправданості ризику	12
Ситуації	16
Моїх вмій, знань	9
Перед тим, як прийняти важливе рішення, частіше за все я	
Враховую можливі наслідки і самостійно приймаю рішення, яке, на мою думку, є найбільш правильним	56
Декілька разів обмислю та запитаю поради, а потім роблю висновок	38
Інше	6
Моя впевненість в ситуації ризику зникає, коли	
Відсутності організації немає, все робиться навамання, в останній момент	19
Під загрозою мої рідні	12
Трапляються нездоланні перешкоди	44
Я не можу емоційно справитися з напруженням	6
Багато невідомих обставин	13
Коли відсутня підтримка моїх рішень	6
“Зібратися” у стресовій ситуації мені допомагає	
Оцінка обстановки	23
Особистісні якості	40
Допомога друзів, оточення	34
Інше	3
Я не зміг би ризикувати, якщо	
Це не принесе ніякої користі та неможливо досягти успіху	50
Я би занедужав	9

Продовження таблиці

Знав би повністю, чим це закінчиться	9
Я б не вірив у себе	16
Була загроза від моїх дій оточуючим	16
Виконання службово-бойового завдання в умовах ризику вимагає від мене	
Патріотизму	3
Упевненості в собі	17
Поінформованості	3
Відповідальності	9
Професіоналізму	17
Обережності	3
Стійкості, витривалості, сили волі	9
Спостережливості, пильності, уважності	12
Рішучості, сміливості	12
Організованості	9
Вміння швидко приймати рішення	6
Якщо існує загроза моєму життю чи здоров'ю, то я	
Шукаю спосіб уникнути її	50
Вирішую цю проблему, орієнтуючись на успіх	15
Бережу життя чи здоров'я	6
Не буду ризикувати без обмірковування всього	29
Моя готовність до ризику залежить від	
Ситуації, причин виникнення ризику, наприклад, загроза близьким	23
Можливих наслідків цього ризику	14
Мого фізичного, психічного стану, підготовки	41
Виправданості ризику	16
Готовності НГУ	6
В ситуації ризику я відчуваю	
Невпевненість та хвилювання	41
Тривогу та страх	47
Себе сміливим	6
Що треба діяти швидко, вміло та без метушні	6
Коли я ризикую, я сподіваюсь на	
Вміння, досвід, на свої сили	12
Успіх незалежно від ситуації	66
Вдачу	22
Для мене військовослужбовець, який не ризикує	
Нічого не означає, не є справжнім чоловіком	38
Несміливий, слабовольний	12
Не є військовослужбовцем, який готовий віддати своє життя, якщо це буде потрібно	44
Інше: не можу відповісти на це запитання	6
Ризикуючи, я втрачаю	
Думку, що немає нічого неможливого	16
Відчуття страху	38
Надію на те, що можу вижити	6
Я можу втратити все. Головне, щоб справа була того варта	12
Відчуття керованості ситуацією	19
Свої сили, втомлююся	9

Приймаючи важливе рішення, я впевнений у собі, якщо	
У мене є підтримка близьких, рідних, друзів	28
Знаю, що це мені потрібно і до чого це може призвести	22
Це рішення є обдуманим	44
Я націлений на позитивний результат	6
Ризик для мене – це	
Випадок, що змінює все на краще або навпаки	16
Загроза життю чи здоров'ю	28
Те, на що потрібно піти в тій чи іншій ситуації, коли немає іншого варіанта розв'язання проблеми	34
Одна із позитивних якостей особистості	3
Мої власні дії, коли мені доведеться подолати різні перешкоди, перебороти самого себе, щоб дійти до поставленої мети	19

Як бачимо, для військовослужбовців НГУ службово-бойова діяльність тісно пов'язана з можливим виникненням ризику для життя. Утім, є суттєві відмінності у сприйнятті ризику та власне готовності діяти у загрозованих умовах. Так, готовність ризикувати зростає у військовослужбовців, якщо виникає загроза життю: близьких та родичів (25 %), будь-якої іншої людини, навіть незнайомої (19 %), власному життю (16 %). Важливим для досліджуваних є відчуття відповідальності за майбутні результати, особливо якщо на них хтось сподівається (19 %), тобто немаловажною є соціальна складова ризику: піти на ризик простіше, якщо від цього залежить чиєсь життя. Військовослужбовці також готові піти на ризик, якщо їхні дії приведуть до певної вигоди (12 %).

Успіх діяльності у ризикованих умовах, за відповідями респондентів, безпосередньо пов'язаний з особистісними якостями людини (44 %), а саме: впевненість у собі, самоконтроль, професіоналізм, зосередженість, наполегливість, рішучість та виваженість. На успішність діяльності впливає також наявність певного арсеналу знань та вмій (9 %). Отже, певна частка військовослужбовців, які вказали на зазначені вище чинники як запоруку успішності дій в умовах невизначеності, задля ефективного виконання СБЗ більше покладаються на свій професіоналізм, підготовленість, особистісні якості. Як указують 16 % досліджуваних, саме ситуація, що визначається для них як ризикована у той чи інший момент, певною мірою впливає на успіх діяльності в цих умовах.

Майже всі військовослужбовці наголошують на необхідності виваженості під час прийняття рішення в умовах ризику. Утім,

56 % указують на самостійність та особистісну відповідальність за наслідки під час прийняття рішення в умовах ризику, а 38 % – висловили бажання порадитися перед прийняттям остаточного рішення.

Упевненість військовослужбовців діяти в умовах ризику залежить від певних чинників: 44 % респондентів відчують себе не впевненими у ризикованих умовах, якщо на їх шляху “трапляються нездоланні перешкоди”; на впевненість у собі у 19 % військовослужбовців впливає відсутність організації та брак часу на обміркування можливих наслідків, у 13 % – невідомі обставини і 12 % військовослужбовців втрачають впевненість у випадках, коли існує явна загроза рідним та близьким.

Немаловажним є те, що ризик може стати причиною деструктивних реакцій, наприклад, стан стресу, дистресу, фрустрації. Саме тому необхідність розуміння ставлення до ризику у військовослужбовців НГУ більш ніж очевидна, адже від їхнього професіоналізму, вміння успішно справлятися з напруженням у ризикованих умовах залежить ефективне виконання СБЗ. Так, виявлено, що “зібратися” в умовах ризику їм допомагають особистісні якості (40 %), такі, як самоконтроль, наполегливість та впевненість у собі, а також підтримка товаришів (34 %). Велике значення респонденти надають оцінці обстановки (23 %), зазначаючи, що їм легше справлятися зі стресом, коли ризикована ситуація стає більш прогнозованою та керованою.

Утім, не тільки сильне напруження, тривога, страх та інші негативні емоційні перешкоди, що супроводжують ризик, не дозволяють військовослужбовцям ефективно діяти в умовах невизначеності. Як указують

обстежувані, вони не змогли б ризикувати, якщо наслідки не дадуть ніякої користі (50 %). Вбачаємо, що взаємозалежність ризику з такими поняттями, як успіх і невдача, також відображує вплив відповідного явища на подальшу поведінку особистості та власне її готовність до діяльності в умовах ризику.

Як уже зазначалося, виконання СБЗ в умовах ризику вимагає від військовослужбовців певного набору особистісних якостей. Серед основних, що виділяють респонденти, – це впевненість у собі (17 %), професіоналізм (17 %), спостережливість, пильність, уважність (12 %), рішучість, сміливість (12 %), організованість (9 %). З урахуванням одержаних результатів відзначимо особливу важливість професійного психологічного відбору кандидатів на військову службу в НГУ, а також необхідність професійної та психологічної підготовки військовослужбовців на відповідному рівні.

Результати дослідження показали: якщо є загроза життю чи здоров'ю, то респонденти частіше за все шукають способів уникнути небезпеки (50 %), не будуть ризикувати, поки все не обміркують (29 %), та вирішать, як необхідно діяти без особливого ризику для життя, орієнтуючись на успіх (15 %). Отримані результати відображують певні особливості готовності до ризику військовослужбовців НГУ, що виникли у зв'язку із веденням бойових дій на сході України.

Серед чинників, що впливають на готовність до дій у ризикованих умовах, військовослужбовці вказують на такі: фізичний та психологічний стан (41 %); ситуації та причини виникнення ризику, наприклад, загроза близьким та рідним (23 %); виправданість ризику (16 %); можливі наслідки (14 %) та ін.

Відомо, що психологічний стан особистості, яка вдається до ризику, характеризується трьома основними аспектами: станом тривожного очікування з підвищеною напруженістю (стресом), станом ригідності (інертності), психологічного переходу від одного стану до іншого [21]. На підтвердження цього військовослужбовці вказують, що в ситуації ризику вони спочатку відчують невпевненість і хвилювання (41 %), тривогу та страх (47 %) і вже пізніше – сміливість (6 %), необхідність діяти швидко, вмільо та без метушні (6 %).

Ставлення до ситуації невизначеності військовослужбовці НГУ також втілили, даючи оцінку військовослужбовцю, який не ризикує. Варто зауважити, що респонденти проявили одностайність і зазначили, що військовослужбовець, який не готовий віддати своє життя, якщо це буде необхідно, не є справжнім чоловіком, він слабовольний та боягузливий.

Хоча респонденти розуміють, що ризик та військова служба є нерозривними, але ризикуючи, деякі втрачають надію на те, що можуть вижити (6 %). Цікавим є той факт, що інші військовослужбовці, навпаки, зазначають певний позитивний вплив ризику. Вони, потрапляючи в ситуацію невизначеності, втрачають відчуття страху (38 %), і у них виникає думка, що немає нічого неможливого (16 %), навіть готові втратити все, при цьому головне, щоб такий ризик був виправданим (12 %).

У межах вивчення ставлення військовослужбовців НГУ до ризику респондентам пропонувалося продовжити таке речення: "Ризик для мене – це...". Як бачимо, поширеною є думка стосовно ризику як про можливу небезпеку або невдачу. Інші вказують, що ризик розуміється як діяльність, яка здійснюється зі сподіванням на вдалий результат, при цьому необхідно докладати певних зусиль, або просто як ситуативна характеристика діяльності.

Висновки

1. Психологічна готовність військовослужбовця НГУ до ризику – це здатність особистості приймати адекватні рішення про дії та досягати успіху під час виконання службово-бойових завдань у вітальних умовах, мотивуючись інтеріоризованими цінностями суспільства та професійними нормами, використовуючи навички саморегуляції, вольові якості, професійні компетенції, які посилені взаємодопомогою між товаришами по службі. Сприйняття ризику, базуючись на суб'єктивній оцінці об'єктивних умов, може по-різному впливати на прийняття рішення в ситуації невизначеності, крім цього впливати й на стан готовності особистості до СБД під час загрозованих обставин.

2. У свідомості військовослужбовців НГУ термін "ризик" сприймається як: дія, результат якої неясний або в основі якої лежить необґрунтована надія на успіх; бажання

відчутти викид адреналіну; можливість здійснити незвичайне бажання; можлива життєва невдача; здатність іти на авантюри; ситуація невизначеності.

3. Серед чинників, що впливають на готовність військовослужбовців до дій у ризикованих умовах, виявлено такі: фізичний та психічний стан; причини виникнення ризику; успішність дій під час ризику та можливі негативні наслідки.

4. Сучасна ситуація, що склалася у зв'язку з веденням бойових дій на сході України, дещо трансформувала сприйняття готовності до ризику військовослужбовцями НГУ: вона зростає, якщо настає реальна загроза здоров'ю та життю, особливо близьких та товаришів. Ефективність дій та досягнення успіху військовослужбовці пов'язують з упевненістю в собі, наполегливістю, самоконтролем, професіоналізмом, рішучістю та виваженістю. Немаловажним для них є виправданість ризику та його результат.

5. Професійна та психологічна підготовка військовослужбовців Національної гвардії України дасть змогу адекватно сприймати умови ризику та бути психологічно готовими діяти у загрозованих умовах.

У подальших дослідженнях планується визначити структуру і зміст психологічної готовності до ризику та можливі шляхи її цілеспрямованого формування у військовослужбовців Національної гвардії України.

Перелік джерел посилання

1. Александров Е. О. Взорванный мозг. Посттравматическое стрессовое расстройство: клиника и лечение. Новосибирск: Сибвузиздат, 2001. 160 с.

2. Запоточний І. В., Захарченко В. І. Державне регулювання регіональної економіки. Одеса: Одісей, 2003. 592 с.

3. Тимченко А. В. Психологические аспекты состояния, поведения и деятельности людей в экстремальных условиях и методы их коррекции. Харьков: Харьк. воен. ун-т, 1997. 168 с.

4. Белов В. П., Голяков А. Д., Талалаев Д. В. Объектно-субъектный подход к безопасности. *Управление риском*. 2006. № 1. С. 2–5.

5. Лефтеров В. О. Психологічні тренінгові технології в органах внутрішніх справ: монографія. Т. II. Психотренінг в ОВС: практичний досвід, організація проведення та

перспективи подальшого впровадження. Донецьк: ДЮІ, 2008. 286 с.

6. Приходько І. І. Небезпеки і загрози для психологічної безпеки особистості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Психологічна*. Львів: ЛьвДУВС, 2009. Вип. 1. С. 37–48.

7. Забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків: наук.-практ. рек. / Г. О. Юхновець та ін. Київ: НАВСУ, 1999. 72 с.

8. Ильин Е. П. Психология риска. Санкт-Петербург: Питер, 2012. 267 с.

9. Lazarus R. *Stress and Emotion: A New Synthesis Richard*. New York: Springer, 2006. 360 p.

10. Корнилова Т. В. Психология риска и принятия решений. Москва: Аспект Пресс, 2003. 286 с.

11. Костюк Ж. С. Поняття ризику, небезпеки та загрози як базових категорій розкриття сутності економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. Вип. 43. С. 142–149. URL:http://nbuv.gov.ua/jpdf/Vetp_2013_43_30.pdf (дата звернення: 09.08.2019).

12. Психологічні засади ефективності службово-бойової діяльності військовослужбовців військової служби за контрактом Національної гвардії України/ Я. В. Мацегора та ін. Харків: НАНГУ, 2016. 314 с.

13. Професійний ризик в діяльності працівників податкової міліції / О. А. Долгий та ін. Київ: Атака-Н, 2002. 320 с.

14. Дубяга А. А. Готовність до ризику у професійній діяльності в уявленнях військовослужбовців Національної гвардії України. *Вісник Національного університету оборони України*. Київ: НУОУ, 2014. Вип. 4 (41). С. 205–210.

15. Хлонь О. М. Психологічні особливості професійного ризику працівників кримінальної поліції: автореф. ... канд. психол. наук.: 19.00.06. Київ, 2011. 19 с.

16. Назарова О. М., Сайфетдинова М. К. Психологическая готовность спасателей к риску. *Молодой ученый*. 2015. № 7. С. 685–688.

17. Петимко А. И., Зверев В. Л. Основные направления и концепции в исследовании риска и современное состояние проблемы в психологии. *Вестник Санкт-Петербургского университета ГПС МЧС России*: науч. электрон. журн. 2010. № 4. URL:

http://vestnik.igps.ru/?page_id=484 (дата
обращення: 08.08.2019).

18. Колесов Д. В., Пономаренко В. А. Отношение к жизни и психология риска. Москва: Изд-во Моск. психолого-социального ин-та; Воронеж: МОДЭК, 2008. С. 65–78.

19. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Перун, 2007. 1736 с.

20. Алешина Н. А. Формирование представлений об объектах экологического

риска при обучении подростков принятию решений в учебных ситуациях: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Санкт-Петербург, 2009. 26 с.

21. Наенко Н. И. Психическая напряженность. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1976. 112 с.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2019 р.

УДК [159.9.07+331.461]:355/351.74

И. И. Приходько, А. А. Лиман

ВОСПРИЯТИЕ СИТУАЦИЙ РИСКА ВОЕННОСЛУЖАЩИМИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ГОТОВНОСТЬ К НИМ

Представлены результаты теоретического и эмпирического исследований восприятия рискованных ситуаций военнослужащими Национальной гвардии Украины и их готовность к таким ситуациям. Проанализировано современное состояние исследования психологических аспектов риска. Раскрыты понятия “риск”, “угроза”, “опасность”, проведен анализ их отличий. Определены особенности восприятия риска, угрозы и стрессовых ситуаций военнослужащими Национальной гвардии Украины. Выявлены факторы, которые влияют на готовность личного состава к риску.

Ключевые слова: *риск, угроза, опасность, восприятие риска, психологическая готовность к риску, военнослужащие, Национальная гвардия Украины.*

UDC [159.9.07+331.461]:355/351.74

I. Prykhodko, A. Lyman

PERCEPTION OF THE RISK SITUATIONS BY THE MILITARY PERSONNEL OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE AND THEIR PSYCHOLOGICAL READINESS FOR IT

The article presents the results of theoretical and practical studies of the perception of risky situations by military personnel of the National Guard of Ukraine and their readiness for it. The current state of the study of the psychological aspects of risk is analyzed. The concepts of “risk”, “threat”, “insecurity” are disclosed, an analysis of their differences is carried out. The author’s definition of the concept of “psychological readiness for risk” is presented. Psychological readiness for risk is the person’s ability to make adequate decisions about actions and achieve success in the performance of military-combat missions under life-threatening conditions, motivated by the internalized values of society and professional norms, using self-regulation skills, strong-willed qualities, professional competencies that are enhanced by mutual assistance between colleagues.

The features of perception of risk, threat and stressful situations by the military personnel of the National Guard of Ukraine are determined. Risk is perceived by the military as an action, the result of which is unclear or is based on an unfounded hope of success; desire to experience adrenaline rush; the ability to fulfill an unusual desire; possible life failure; ability to go on adventures; situation of uncertainty. The readiness for risk of military personnel increases if there is a real threat to health or life, especially when it comes to the relatives and colleagues. The military associates the effectiveness of actions and achieving success with self-confidence, perseverance, self-control, professionalism and determination. Factors that

affect the readiness for risk of military personnel: physical and psychological conditions; causes of risk; success of actions during risk and possible negative consequences.

The professional and psychological training by the military personnel of the National Guard of Ukraine will provide an opportunity to adequately perceive risky situations and be psychologically prepared to act under threatening conditions.

Keywords: *danger, threat, risk, risk perception, psychological readiness for risk, military personnel, National Guard of Ukraine.*

Приходько Ігор Іванович – доктор психологічних наук, професор, начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-4484-9781>

Лиман Анастасія Андріївна – науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-5484-3378>